

[7] Guidelines for the development of natural science literacy of students. Nur-Sultan: branch "Center for Educational Programs" of AEO "Nazarbayev Intellectual Schools", 2020. - 56 p.

[8] Children's University of NAO "KU im. Sh. Ualikhanov. Access point https://www.kgu.kz/index.php/ru/detski_universitet (accessed 12/25/2022).

[9] Dvoryatkina, S.N., Zhuk, L.V., Smirnov, E.I., Shcherbatykh, S.V. Didactic model of development of research activities of schoolchildren in a hybrid intellectual learning environment // Perspektivy Nauki i Obrazovania. – 2021. - 50(2), p. 278-292.

[10] Baterbiev M.M. Educational process in educational groups of different ages: theory and methodology. Narodnoe obrazovanie. - 2017. - No. 6-7. - S. 106-115.

[11] Mzhelskaya, T.V., Durakov, I.A. Application of interactive methods in the process of teaching archeology to correspondence students// Vestnik Novosibirskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Seriya: Istoriya, Filologiya. – 2021. - 20(5), pp. 9-19.

MPHTI 87.15.15

DOI 10.51889/2077-6861.2023.30.2.028

A. SEILKHAN¹, AKSOY AHMET²¹Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan)²Akdeniz University (Antalya, Turkey)

email: ainura_seilkhan@mail.ru, aksoy@akdeniz.edu.tr

DEVELOPING GREEN UNIVERSITY CONCEPTS INNOVATIONS FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION IN KAZAKHSTAN

Abstract

Today, humanity needs high-quality environmental education programs to promote values and change behavior in the direction of sustainable development and environmental protection. Assessing the environmental knowledge of today's people through questionnaires provides a very effective way to improve these educational programs and allow them to succeed in achieving most of their goals and objectives. Methods of assessing students' environmental knowledge through questionnaires are rarely used, especially in institutions implementing environmental education programs. This article presents the results of the survey, which is a theoretical and conceptual framework for improving the environmental literacy of citizens of Kazakhstan and the development of environmental education. The questionnaire consists of 10 questions. 230 students took part in the survey. As a result of the survey, students analyzed the issues of environmental protection and the creation of a green university, environmental education. According to the general survey, the citizens of Kazakhstan are interested in receiving environmental education in a new, modern way, with information and communication technologies. And wants to take an active part in environmental activities.

Keywords: environmental education; green university; environmental activity; ecological culture; environmental consciousness.

A. СЕЙЛІХАН¹, АКСОЙ АХМЕТ²¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан²Ақдениз Университеті, Анталья, Түркия

email: ainura_seilkhan@mail.ru, aksoy@akdeniz.edu.tr

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ҮШІН ИННОВАЦИЯЛАРДЫҢ ЖАСЫЛ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ТҮЖЫРЫМДАМАЛАРЫН ӨЗІРЛЕУ

Аңдатпа

Қазіргі таңда қоғам алдында тұрған басты құндылықтардың бірі орнықты даму және қоршаған ортаны қорғау бағытына жұмылдырылған әрекеттерді өзгерту үшін жоғары сапалы экологиялық білім

беру бағдарламаларына мұқтаж. Білім алушылардың экологиялық білім деңгейін сауалнамалар арқылы бағалау осы білім беру бағдарламаларын жетілдірудің өте тиімді әдісі болып табылады және олардың мақсаттары мен міндеттерінің көпшілігіне қол жеткізуге мүмкіндік береді. Студенттердің экологиялық білімін бағалау әдістерінің ішінде сауалнама алу экологиялық білім беру бағдарламаларын жүзеге асыратын мекемелерде ең тиімдісі болып табылады. Бұл мақалада білім алушылардың экологиялық сауаттылығын арттыру және экологиялық білімді дамытудың теориялық және тұжырымдамалық негізі болып табылатын сауалнама нәтижелері ұсынылып отыр. Сауалнама 10 сұрақтан қамтылған. Сауалнамаға 230 білім алушы қатысты. Сауалнама нәтижесінде студенттер қоршаған ортаны қорғау және жасыл университет құру, экологиялық білім беру мәселелеріне талдау жасалды. Жалпы сауалнамаға сәйкес, Абай университетінің студенттері жаңа заманауи, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы экологиялық білім алуға мүдделі және табиғатты қорғау шараларына белсене қатысқысы келетіндігі анықталды.

Түйін сөздер: экологиялық білім; жасыл университет; экологиялық қызмет; экологиялық мәдениет; экологиялық сана.

А. СЕЙЛХАН¹, АКСОЙ АХМЕТ²

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

²Университет Акдениз, Анталия, Турция

email: ainura_seilkhan@mail.ru, aksoy@akdeniz.edu.tr

РАЗРАБОТКА КОНЦЕПЦИЙ ЗЕЛЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИННОВАЦИЙ ДЛЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация

Человечество нуждается в качественных программах экологического образования для продвижения ценностей и изменения поведения в сторону устойчивого развития и защиты окружающей среды. Оценка экологических знаний современных людей с помощью анкетирования представляет собой очень эффективный способ улучшить эти образовательные программы и позволить им добиться успеха в достижении большинства своих целей и задач. Методы оценки экологических знаний учащихся с помощью анкетирования используются редко, особенно в учреждениях, реализующих экологические образовательные программы. В данной статье представлены результаты исследования, которое является теоретической и концептуальной основой повышения экологической грамотности студентов университета и развития экологического образования. Анкета состоит из 10 вопросов. В опросе приняли участие 230 студентов. В результате опроса студенты проанализировали вопросы охраны окружающей среды и создания зеленого университета, экологического образования. Согласно общему опросу, студенты заинтересованы в получении экологического образования с использованием информационно-коммуникационных технологий и принимать активное участие в экологических мероприятиях.

Ключевые слова: экологическое образование; зеленый университет; экологическая деятельность; экологическая культура; экологическое сознание.

Introduction. As economy grows rapidly in the 21st century, humanity has faced a situation of ecological and general crisis, to overcome which universal and continuous environmental education is important. Unfortunately, Kazakhstan has very serious environmental problems. Its simple fact is that many people do not understand how they harm the environment and leave it in the garbage. Ecological culture begins at an early age, and many families and educational institutions do not pay much

attention to environmental education. Therefore, environmental education is very relevant today.

Environmental education should include not only theoretical knowledge and concepts of the environment, but also in-depth study of pollution, environmental protection and biodiversity conservation, landscaping [1, 2]. At the same time, all areas of biological and environmental research should be analyzed by case studies as special chapters. This is especially true of the study of the impact of anthropogenic factors on the environment. For example, Many wild

plants have sufficient reserves of raw materials in nature, but the rapid reduction of forest areas due to anthropogenic pressure and unplanned development and excessive use of cultivated plants contribute not only to a decrease in their number, but also to the extinction of a number of species in nature [3], as well as to a decrease in the number of species in biodiversity [4,5], a decrease in natural populations [6], the extinction of endemic and rare species [7,8]. Therefore, an alternative way to obtain more raw materials is to grow medicinal plants in botanic gardens or agricultural fields [9]. Currently, many scientists are engaged in the cultivation of medicinal plants in various ways [10], for example, growing and storing them in the system of organic farming without the use of fertilizers and agricultural drugs. Or growing medicinal plants using new biogums used in agriculture [11, 12], biostimulators [13]. Explaining the benefits of bioactive substances derived from plants and animals in nature to people as a result of various scientific studies is also one of the ways to increase environmental awareness [14].

Kazakhstan is implementing a project ‘Enabling innovative ecological education towards the country’s sustainable development’ in the field of environmental education. The project will increase the level of environmental culture of Kazakhstan's society through the integration of a comprehensive model of continuous environmental education and education into the educational system [15].

According to some authors, environmental culture should be considered in the unity of two areas-material and spiritual, or environmental consciousness and social and environmental activities [16]. Other authors believe that it is necessary to study the ecological culture of the subject [17]. The authors of the third group consider it appropriate to highlight the methodological issues of considering the psychological and pedagogical basis for the formation of ecological culture, ecological culture in different cultural groups [18]. The level of ecological education and upbringing is not only about a person's knowledge of the rules of behavior in the natural environment, but also

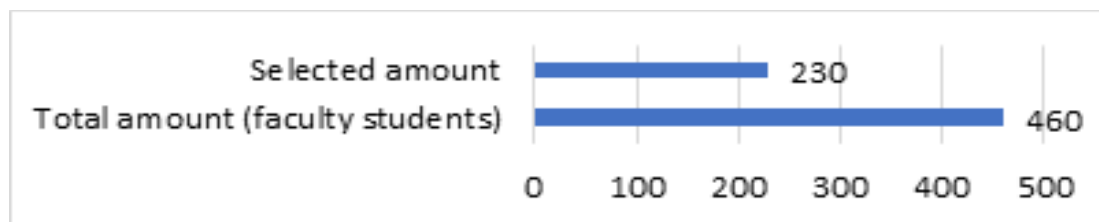
about how he uses it and how he feels about the environment and the various actions in it. Not only knowledge but also the feelings of students are important in environmental behavior. After all, knowledge and values affect the formation of environmental consciousness, become a belief that forms the basis of environmental attitudes. In turn, the worldview defines the ideals of the individual, determines the attitude to nature, which are nature protection measures-actions, deeds, actions, deeds, actions. In other words, environmental behavior is a consequence of the implementation of the content of environmental consciousness. That is, environmental consciousness is an active way of life, a manifestation of the initiative in the organization and conduct of environmental activities of public importance, the formation of value orientations and attitudes in the process of formation.

Currently, the creation of green universities in Kazakhstan's universities and their gradual introduction into the education system is developing rapidly. Much attention is paid to the sustainable development of higher education. The concept of a green university was introduced in Kazakhstan a year ago. It has received positive responses from colleges and universities that have achieved further development in theoretical research and practice.

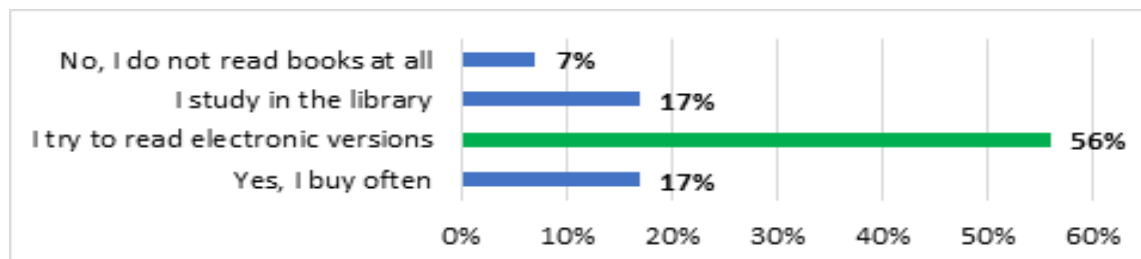
Materials and Methods. In order to improve the quality of environmental education of students at the Green University, first of all, it is necessary to know their level of environmental education. For this purpose, we have prepared 10 simple questionnaires for students (in google forms) of the Abai Kazakh National Pedagogical University (part one).

A total of 230 students (50%) took part in the survey (Picture 1). Finally, we analyzed the results of the survey. It was determined what kind of environmental education programs; teaching methods and necessary measures are needed for students to develop quality environmental literacy.

Results and discussion. Student survey consisted of the following questions:

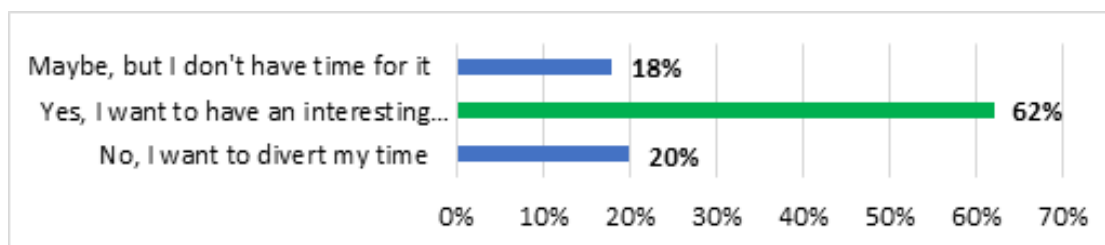
Picture 1. The result of the student survey.

Picture 2. Student responses

In the first question (Picture 2) 56% of the participants said that they read books electronically, 17% said that they read in the library, 20% said that they buy often, and 7% said that they do not read books at all. This shows us the effectiveness of the use of electronic teaching aids in environmental education.

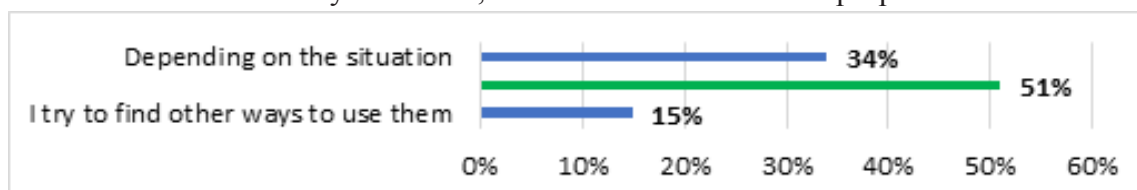
2. Do you want to join an environmental project or group at your university?

Picture 3. Student responses.

About this question 62% of students answered b, 20% a 18% c (Picture 3). From this we understand that environmental research is very interesting for students.

3. Do you use old, unused materials for other purposes?

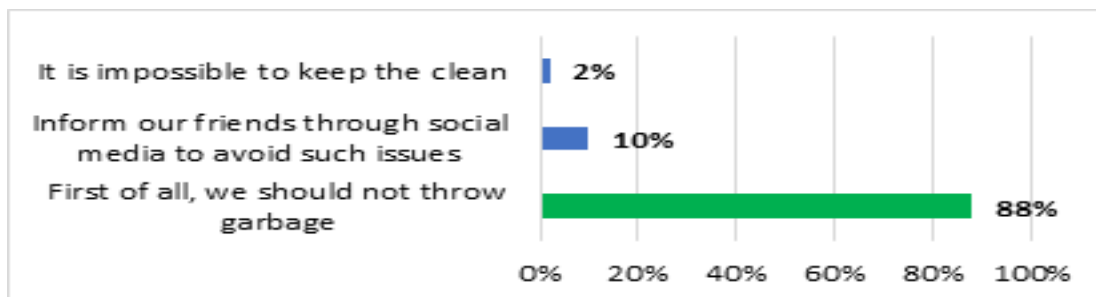
Picture 4 . Student responses.

One of the requirements for sustainable development and environmental protection is the reuse of consumables. When asked about this, only 15% of students said that if they want to reuse, 34% will use it on a situation, and 51% will consider it as garbage (Picture 4). This really means that people in Kazakhstan have a

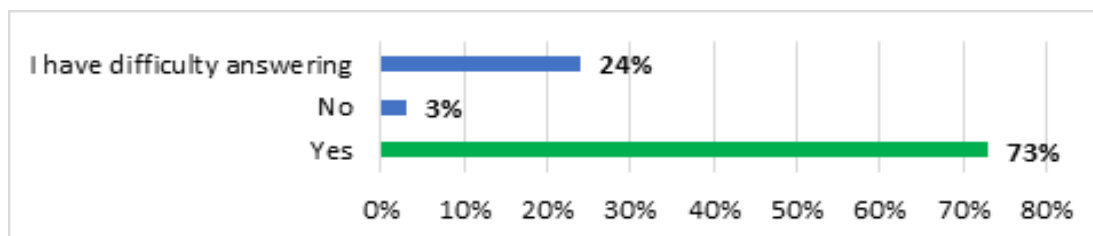
low attitude towards the use of household waste and pollution.

88% of students said that we should start with ourselves, 10% said that they need help from social networks, and only 2% said that it is impossible to keep the environment clean (Picture 5).

4. What should we do to protect the environment of the university, school, city?

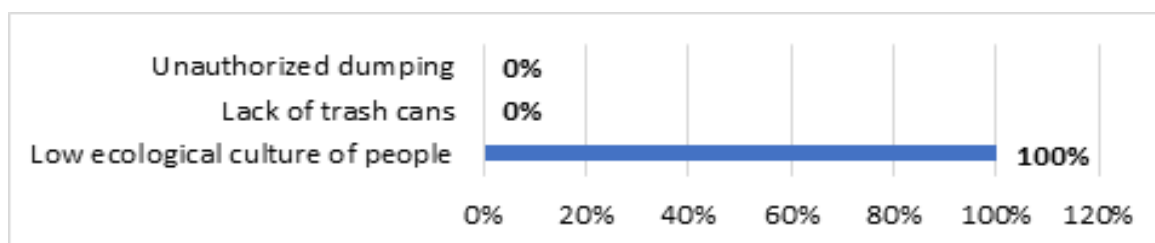
Picture 5. Student responses

Picture 6. Student responses

The main factor in the development of environmental literacy is people's interest in this issue. When we asked students about this, 73% said that different members of society were interested, 24% said that it was difficult to give a definite answer, and 3% said that no one was interested (Picture 6). According to this survey, the vast majority of citizens of the country pay special attention to environmental issues.

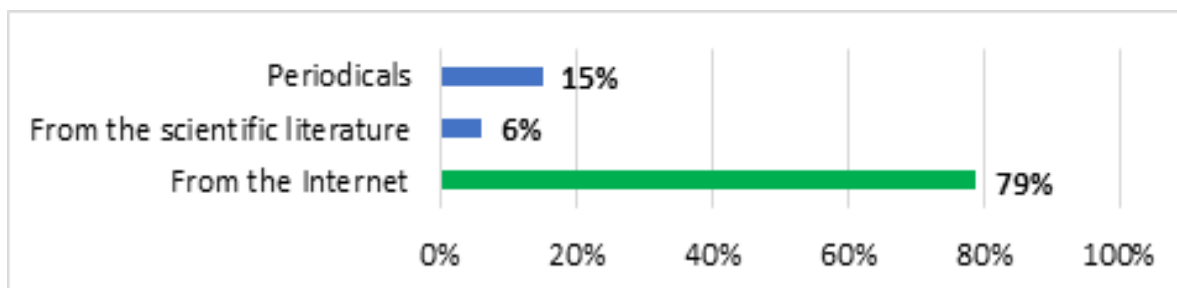
6. What are the main factors that cause environmental problems at the university?

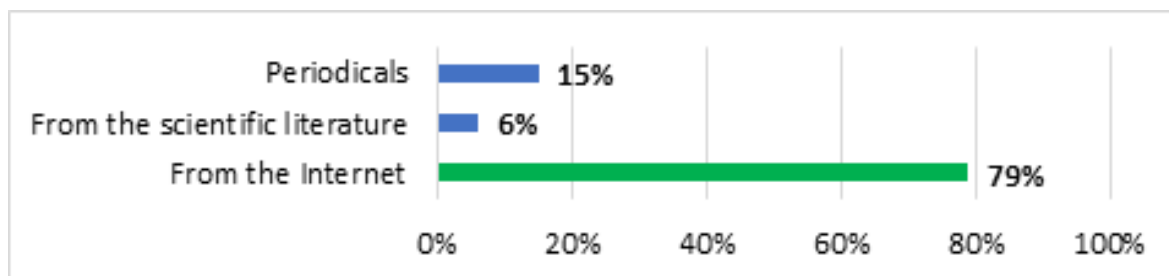
Picture 7. Student responses

One of the main environmental problems at the university is the low level of environmental awareness of 100% of students (Picture 7).

7. From what sources do you get information about the environment, ecology?

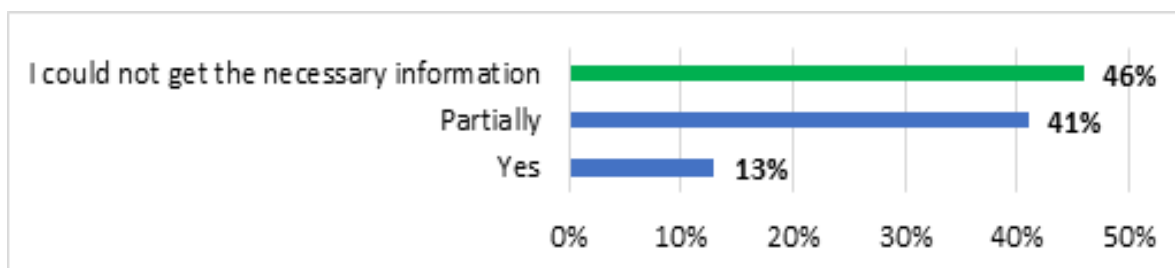
Picture 8. Student responses

Picture 8. Student responses

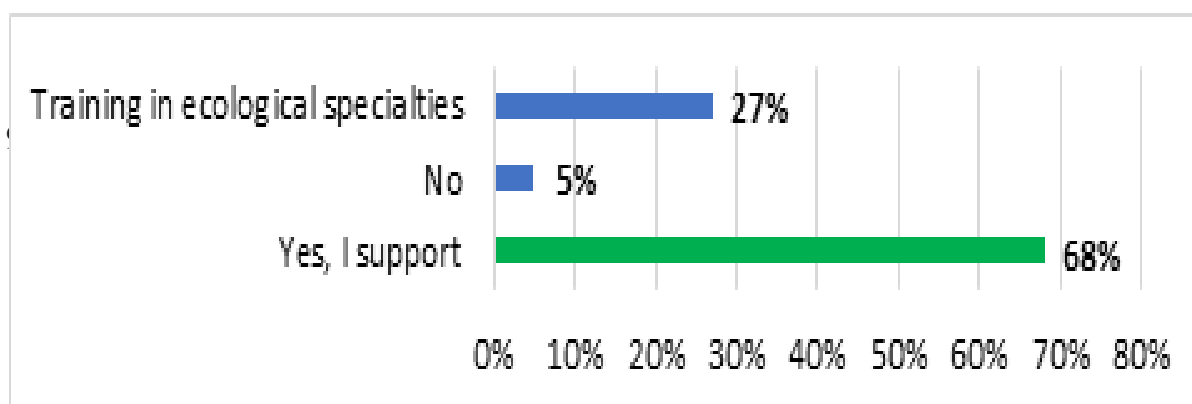
79% of students receive information on it shows the importance of information and environmental protection and ecology from communication technologies in the creation of the Internet, 15% from periodicals, and 6% environmental education, a green university. from scientific literature (Picture 8). In fact,

8. Do you get enough information about ecology from our library?

Picture 9. Student responses

Libraries have long been the main source students. The results of the above survey also of knowledge for people, but libraries that are confirm this. Only 13% of students answered not equipped with modern equipment and the yes, 41% said half, and 46% said they could not Internet are not fully suitable for the needs of (Picture 9).

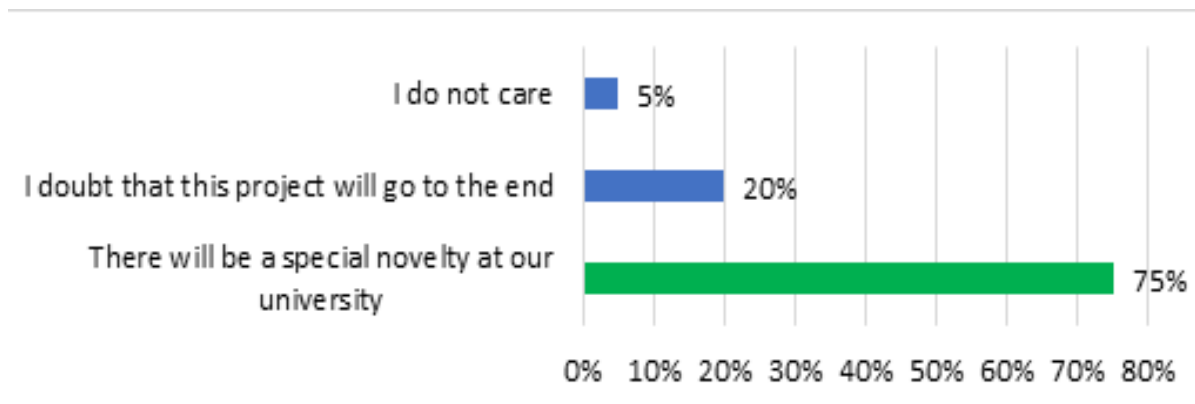

Picture 10. Student responses

Continuing environmental education is one answered Yes, to the need for continuing of the most important factors in the development environmental education in all specialties, of environmental literacy of students. In 27% to environmental specialties, and 5% No response to this question, 68% of students (Picture 10).

10. What is your opinion on the special project "Green University"?

Picture 11. *Student responses*

The project of the Green University is a comprehensive project that includes environmental education, environmental projects, environmental protection measures, the direct approach of students showed that 75% of students perceive this project as a unique innovation, 20% are skeptical about the full implementation of the project, and 5% of students say that the project does not have any impact (Picture 11).

Conclusion. In conclusion, the development of students' environmental competence based on the components of the content of environmental education can defend the native land, with a strong sense of national patriotism, a well-rounded global education. Therefore, the formation and development of environmental competence in the content of all disciplines (especially science) in secondary schools and universities should be provided on a regular basis. As a result, ecological ethics, behaviour, ecological consciousness, and ecological culture are formed in the younger generation.

In our opinion, the peculiarity of environmental competence lies in its practical orientation, it cannot be out of practice. Accordingly, environmental competence is one of the indicators of the formation of environmental culture and is a link in the transition of environmental literacy to the environmental culture of the individual (environmental literacy - environmental competence).

In the summary, this research work is part of a model for creating a green university. As part of the program to create a green university, other comprehensive research on environmental education is being conducted, the results of which will be published in the future.

Acknowledgments:

The author thanks project AP19178093 "Studying the mechanisms for the effective implementation of the concept of a green university in Kazakhstani universities." According to the competition for grant funding for young scientists under the Zhas Galym project for 2023-2025. The results of the study used in the article as part of this project.

References:

1. Seilkhan, A., Abdrassulova, Z., Erkaebaeva, M., Makhambetov, M., Ydyrys, A. Problems of distance education in Kazakhstan during the COVID-19 pandemic. *World Journal on Educational Technology: Current Issues* this link is disabled, 2022, 14(2), pp. 380 –389.
2. A. Seilkhan, S. Dossymbetova, A. Issabekova, A. Kuspanova and E. Kuandykova *E3S Web Conf.*, 254 (2021) 01045. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125401045>.
3. A. Seilkhan, A. Ydyrys, A. Serbayeva, S. Dossymbetova, The effect of anthropogenic factors on rare, endemic plant species in the Ile Alatau, *E3S Web of Conferences* 222(2):05021(2020) DOI: 10.1051/e3sconf/202022205021.

4. A.S. Seilkhan, R. Mirzadinov, I.R. Mirzadinov, M.A. Kizdarbekova. Degradation of lands in central Asia. International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM, (2016)
5. A.S. Seilkhan, R. Mirzadinov, A. Aksoy, A. Abulgaziyev, G. Kanat. Ecology, Environment and Conservation, 24(4) (2018)
6. A.S. Seilkhan, N.O. Kudrina, N.V. Cherepkova, Pakistan Journal of Botany 51(2) pp 649-655 (2019)
7. Beisenbayeva, M., Seilkhan, A., Sydyk, D., Azat, S., Bassygarayev, Z. Soybean productivity as influenced by irrigation regime and fertilizer rates in the South Kazakhstan conditions. Research on Crops this link is disabled, 2021, 22(3), pp. 526–535.
8. Kenenbayev, S., Yessenbayeva, G., Seilkhan, A. Adaptation of Serbian winter pea (*Pisum sativum*) varieties in the foothills zone of southeast regions of Kazakhstan. Research on Crops this link is disabled, 2022, 23(1), pp. 149-155.
9. E.A. Bukenova, Zh.M. Bassygarayev, A.B. Akhmetova, Zh.K. Zhunusbayeva, A. Ydyrys. Research on Crops 20(1) pp 210-214 (2019)
10. A. Seilkhan, S. Syraiyl, G. Turganova, E. Satbayeva, N. Erkenova. Determination of laboratory seed yield of *Artemisia schrenkiana* Ledeb and *Chorispora bungeana* Fisch IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 699(1), (2021)
11. A. Ydyrys, B. Yeszhanov, N. Baymurzaev, S. Sharakhmetov, A. Mautenbaev, B. Tynybekov, T. Baidaulet. Technology of landscaping in arid zones by using biohumus from sheep wool E3S Web of Conferences 169(2):02012 (2020) DOI:10.1051/e3sconf/202016902012
12. A. Ydyrys, N. Abdolla, A. Seilkhan, M. Masimzhan, L. Karasholakova. Importance of the geobotanical studying in agriculture (with the example of the Sugaty region) E3S Web of Conferences, 222(1):04003 (2020) DOI:10.1051/e3sconf/202022204003
13. Alibek Ydyrys, Nurzhaniyat Abilaikhanova, Balgyn Amanbay, Kalamkas Seiykadyr and Dana Demeuova. E3S Web Conf., 254 (2021) 09003. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125409003>
14. <https://www.kz.undp.org/content/kazakhstan/en/home/projects/sdu/ecological-education.html>
15. A. Ydyrys, N. Zhaparkulova, A. Aralbaeva, A. Mamataeva, A. Seilkhan, S. Syraiyl, M. Murzakhmetova. Plants., 10(4):666 (2021) <https://doi.org/10.3390/plants10040666>
16. John Barry, Environment and Social Theory, 2nd edition, 2007, DOI: 10.4324/9780203946923
17. Val Plumwood, The Ecological Crisis of Reason, Environmental Culture (2002)
18. K.S. Bakirova, Procedia - Social and Behavioral Sciences 141:543-545, (2014) DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.05.094

Ж.А. ЖҰМАБАЕВА, Ж.Е.ЖҰМАШ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан)
zhazira.zhumabayeva1992@gmail.com , zhanar83@bk.ru

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ТИІМДІ ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Мақалада жоғары оқу орнында тиімді оқытуды ұйымдастырудың жолдары қарастырылды. Білім беруде оқытудың күрделі үдеріс екендігін оқытушылар құрамы жақсы біледі. Сол оқытушылардың арасында өз оқу курсына жақсы меңгергендері өте көп. Алайда, білгенін білім алушыларға жеткізе алу күрделі үдеріс. Сондықтан бұл мақала тиімді оқытуды ұйымдастыру туралы теориялық еңбектерге шолу жасап, оны жүзеге асырудың жолдарын анықтау мақсатын көздейді. Тиімді оқытуды ұйымдастырудың өте тиімді жолы – білім алушыға бағытталған оқыту. Оны жүзеге асырудың тәсілдерін айқындау үшін жоғары оқу орнында қызмет атқаратын, теориялық білімін тәжірибемен ұштастырып жүрген оқытушылар құрамынан сауалнама алынды. Сауалнама аясында тиімді оқытуда ұйымдастыруда басты назарға алу керек факторлар, кездесетін қиындықтар, қолданылатын тәсілдер, тапсырмалар түрлері талқыланды.

Түйін сөздер: бастауыш білім педагогі, оқу үдерісі, тиімді оқыту, ұйымдастыру жолы, педагогикалық фактор, білім алушыға бағытталған оқыту, қарым-қатынас моделі.

Ж.А.ЖУМАБАЕВА, Ж.Е.ЖУМАШ

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ ЭФФЕКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Аннотация

В статье рассмотрены пути организации эффективного обучения в вузе. Преподавательский состав хорошо знает, что обучение в образовании это сложный процесс. Среди этих преподавателей очень много тех, кто хорошо освоил свой курс обучения. Однако донести до обучающихся то что знаешь сложно. Поэтому в данной статье предлагается обзор теоретических работ по организации эффективного обучения и определение путей его реализации. Очень эффективный способ организации эффективного обучения это организация обучения ориентированного на учащихся. Для определения способов ее реализации был проведен опрос преподавателей, работающих в вузе, сочетающих теоретические знания с опытом. В рамках анкетирования были обсуждены факторы, которые необходимо учитывать при организации эффективного обучения, возникающие трудности, используемые подходы, виды заданий.

Ключевые слова: педагог начального образования, учебный процесс, эффективное обучение, пути организации, педагогический фактор, обучение ориентированное на обучающегося, модель общения.

ZH.A.ZHUMABAYEVA, ZH.E.ZHUMASH

Kazakh National Pedagogical University named after Abai

WAYS TO ORGANIZE EFFECTIVE TRAINING IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract

The article considers the ways of organizing effective education at the university. The teaching staff is well aware that learning in education is a complex process. Among these teachers there are a lot of those who have mastered their course of study well. However, it is difficult to convey to students what you know. Therefore, this article offers an overview of theoretical works on the organization of effective training and the definition of ways to implement it. A very effective way to organize effective learning is to organize student-centered learning.

To determine the ways of its implementation, a survey was conducted of teachers working at the university, combining theoretical knowledge with experience. Within the framework of the questionnaire, the factors that need to be taken into account when organizing effective training, difficulties encountered, approaches used, types of tasks were discussed.

Keywords: primary education teacher, educational process, effective learning, ways of organization, pedagogical factor, student-centered learning, communication model.

Кіріспе. Жоғары оқу орындарында студенттерді оқытудың табыстылығына көптеген факторлар әсер етеді. Олар: студенттің материалдық, денсаулық, отбасылық жағдайы, жасы, жоғары оқу орнына дейінгі дайындық деңгейі, өзін-өзі ұйымдастыру, жоспарлау және бақылау дағдыларын меңгеру, оқу түрі (күндізгі, қашықтықтан және т.б.), оқу ақысы және оның мөлшері, ЖОО-да оқу үдерісін ұйымдастыру, ЖОО-ның материалдық базасы, оқытушылар мен қызмет көрсету персоналының біліктілік деңгейі, университеттің беделі және соңында студенттердің жеке психологиялық ерекшеліктері [1]. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» ереже бекітілген еді. Жаңашылдық педагог кадрларды даярлау сапасын күшейтуге бағытталған. Біліктілік тестілеу болашақ маманның пәндік білім деңгейін және оқу пәнін, оқыту әдістемесін меңгеруін анықтауға мүмкіндік береді.

ЖОО болашақ маманды даярлау мәселесі көптеген ғалымдардың зерттеулеріне арқау болды. Атап айтсақ, пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыру арқылы бастауыш мектеп мұғалімін кәсіби даярлау С.Р.Фейзулдаева [3], инновациялық технологиялар негізінде оқушылардың рефлексиясын дамытуға болашақ бастауыш маманын даярлау М.Н.Оспанбекова [4], метақұзыреттілігін дамыту К.Б.Жанадилова [5], болашақ мамандарды бастауыш сынып

оқушыларының зерттеушілік іс-әрекетін дамытуға даярлау Ұ.Б.Ахатаева [6], болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ІТ арқылы интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру Н.З.Кожамкулова [7], болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқушылардың ақпараттық білім ортасын жобалауға даярлау Ж.Ш. Жияшева [8], болашақ педагогтарды бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістіктерін критериалды бағалауға кәсіби даярлау Р.О.Кенжетаева [9] және т.б.

Тайм-менеджмент технологиясы негізінде студенттердің оқу әрекетін өзін-өзі ұйымдастыру мәселесі Е.Н.Агранович [10], студенттердің кәсіби іс-әрекетін жоспарлау және ұйымдастыру Ш. Б.Оразов [11] және т.б. еңбектерінде зерттеледі.

Алайда зерттеулерге шолу жасау барысында болашақ бастауыш білім педагогінің біліктілік деңгейін дамыту бойынша зерттеулердің жүргізілгендігін, бірақ та ЖОО тиімді оқытуды ұйымдастыру мәселесі бойынша толыққанды зерттеулердің аздығы осы мәселе төңірегінде зерттеу жүргізуімізге түрткі болды.

Зерттеу мақсаты – жоғары оқу орнында тиімді оқытуды ұйымдастыру жолдарын айқындау. Бұл мақалада тиімді оқытуды ұйымдастырудың негізгі ұстанымдары, факторларға қысқаша кіріспе жасалып, оқытудың тиімділігін арттыруға арналған қадамдар ұсынылады.

Негізгі бөлім. Зерттеу мәселесіне шолуды әзірлеуде мынадай сұрақтар жауап іздейміз: *Білім алушыға бағдарланған оқу дегеніміз не? Тиімді оқыту деген не? Тиімді оқытуды ұйымдастыру не үшін қажет? Тиімді оқытуды ұйымдастырудың қандай жолдары бар?*

А.С.Коэнмиллер, М.Мерилл, Д.Шаматовтың «Тиімді оқыту стратегиялары: қысқаша шолу» зерттеуінде «Америкалық және

еуропалық аккредиттеу агенттіктері бақылау кезінде жоғары оқу орындарынан білім алушылардың оқу нәтижелеріне жеткендігін талап етеді» деген аргументті ұсынады. Яғни, «оқу орнына түскен білім алушылар санымен салыстырғанда, қаншасы оқу бітірді; қаншасы өз саласында жұмыс тапты; қаншасы одан да жоғары дәреже алып жатыр және т.б. Бірақ бұл білім алушылардың не оқып, үйренгендігін дәлелдемейді» деп тұжырымдайды [12, 32 б.]. Сондықтан да оқыту нәтижесіне бағдарланған оқыту өзектілігін арттырмаса, жойған емес.

Білім алушыға бағдарланған оқу Саблоньер бойынша «мұғалімдердің дәстүрлі сыныпта қолданатын тәсілдерінен айтарлықтай ерекшеленетін әдістердің, қарым-қатынас және тәртіптердің қолданысы» [13, 3 б.], Силова «оқушыға бағдарланған тәсіл оқу материалын құру есте сақтау мен жаттаудан әлдеқайда жақсы» деп ойлайды [14, 102 б.]. Гонсалес «мұғалім қажетті ресурстармен қамтамасыз етеді, оқушылардың білімқұмарлығын арттыруға, сыныптастарымен зияткерлік пікір алмасуларға қатысуына мүмкіндік бере отырып, талқылау сапасын арттырады және маңызды ақпаратты өз бетінше табуға ынталандырады» деп ой қорытады [15, 47 б.]. Яғни, бағдарланған оқыту аясында басты назар білім алушыға аударылады.

Әдеби шолу. «Тиімді оқыту» термині педагогикалық сөздікте «нақты қол жеткізілген нәтижелердің білім беру бағдарламасының мәлімделген мақсаттарымен сәйкес келу шарасы» деп түсіндіріледі [16, 82 б.]. Америкалық ғалымдар Грант Уиггинс және Джей Мактиг «Понимание посредством дизайна» еңбегінде «біз білетін нәрсені алу және оны шығармашылық, икемді, еркін, әртүрлі жағдайларда немесе мәселелерде өз бетінше пайдалану мүмкіндігі» деп тұжырымдалады [17, 5 б.]. Австралиялық ғалымдар Джон Биггс және Кэтрин Тан «жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу үшін ең ықтимал оқу әрекеттерін пайдалануға ынталандыру» деп түсіндіреді [18, 63 б.]. Яғни, зерттеулерді талдай келе, тиімді оқыту нақты қол жеткізілген

нәтижелердің білім беру бағдарламасының мәлімделген мақсаттарымен сәйкес келу шарасы деген тұжырымға келеміз.

Тиімді оқытуды ұйымдастыру не үшін қажет?

Крис Уоткинс «Тиімді оқыту» еңбегінде білім алушыларға болашақ маман ретінде шеберлікке жетуге мүмкіндік беретін мағыналы, бағытталған оқу тәжірибесі, терең білім алу мүмкіндіктері қажет [19, 206 б.]. Жас кезінде оқыту ең тиімді және маңызды болып табылады. Адамдар білгендерін нақты өмірімен байланыстыра алады деп ой қозғайды.

Білім алушыға бағдарланған оқыту тұжырымына елеулі үлес қосқан ғалым Пайло Фрейре өзінің «Езілгендер педагогикасы» атты еңбегінде білім берудің «банкінг» моделі туралы сөз қозғайды. Онда «білім беру үдерісіндегі оқушыны – депозитарий, мұғалімді – салымшы, білім беруді депозитке салу әрекетіне теңейді» [20, 78 б.]. Фрейре бұл тұжырымдама арқылы оқушылардың тек ақпаратты қабылдап, мұғалімнің басты білім көзі екендігі, бұны оқытудың «дәстүрлі» әдісімен байланыстырады. Ал, Саблоньер еңбегінде «дәстүрлі» әдісті «мұғалімге бағдарланған» оқытумен тікелей байланыстыра отырып, оқыту тәсілдері дәріс, семинар, емтихан секілді дәстүрлі әдістердің қолданылатындығы туралы ақпарат береді [13, 45 б.]. Мұғалім дәріс кезінде материалды құрылымдап білім алушыға ұсынады. Ал, білім алушы қағазға қажетті жазбаларды жасап алады. Яғни, бүгінгі ЖОО дәріс, семинарларда егер мұғалім білімді оқыту субъектісіне дайын күйінде беріп отырса, сонда тиімді оқыту тіпті жүзеге асырылмайды дегенді білдіреді.

Килленнің еңбегінде «мұғалімге бағдарланған» тәсілде мұғалім мен білім алушы арасында өзара әрекеттесудің аздығы, аудиториядағы белсенділіктің жоқтығы, білім алушылардың «үстірт білім алу» қағидасы жүзеге асырылатындығы баяндалады [21, 63 б.].

Бірақ та бүгінгі күні үстірт оқудың білім-түсінік деңгейінен талдау, жинақтау, қолдану, бағалау деңгейіне жеткізудің түрлі тәсілдері бар.

Америкалық ғалымдар Грант Уиггинс және Джей Мактиг «Понимание посредством дизайна» еңбегінде мектептер нақты әлемде рефлексивті және тәуелсіз білім беру тәжірибесін дамытатын тәжірибе ұсынуы керектігін алдыға тартады [17, 23 б.]. Ол дегеніміз өздігінен ойлана білу қабілетін (жоғары деңгейлі) дамытуға бағытталған оқушыға бағдарланған тәсілдердің оқу үдерісінде пайдала отырып, тиімді оқуды ұйымдастыру деп тұжырымдаймыз. Тиімді оқытуда мұғалім сыныпта тек қажетті ресурстарды ұсынып, қамтамасыз етеді. Оқушылардың бір-бірімен (жұпта, топта) пікір алмасуларына, мәселені шешуге қажетті ақпаратты өздігінен табуға ынталандырады. Оқу мен оқыту үдерісін белсенді қатысушылары болады.

Тиімді оқытуды ұйымдастырудың қандай жолдары бар?

Шуэлл зерттеулерінде оқушылар қажетті нәтижелерді жеткілікті тиімді түрде алғысы келсе, онда мұғалімнің негізгі міндеті-оқушыларды оқу іс-шараларына қатысуға мәжбүрлеу, олардың осы нәтижелерге қол жеткізуіне әкеледі. Яғни, мұғалімдер оқушылардың қандай нәтижелерге қол жеткізуі керек екеніне назар аударып, оларға көмектесуі керек деп ой қорытқан [22, 54 б.].

Крис Уоткинс «Тиімді оқыту» еңбегінде тиімді оқытуды мүмкін етуші тәсілдерді ұсынады. Олар: *рефлексия қызметі, оқытудағы ынтымақтастық, білім алушының оқу жауапкершілігі, оқу туралы білімді зерттеу* [19, 117 б.].

Рефлексиясыз белсенділікпен айналысу жеткіліксіз: оқу әлеуеті жоғалады. Алайда, зерттеу сияқты іс-шаралар, топтық жұмыс, практикалық сабақтар және сыныптағы пікірталастар оқытуды ілгерілету үшін екі есе тиімді.

Білім алушылар ынтымақтастықта бірлескен өнім әзірлеу кезінде өздерінде жоғары деңгейлі дағдыларды, тұлғааралық және басқару дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, ынтымақтастық мен топтық зерттеу әдістері жақсы академиялық нәтижелер береді. Қарым-қатынас дағдылары мен позитивті қатынастар жақсартады, ал мұғалімнің

рөлі жоғары деңгейдегі мәселелерге көбірек қызығушылық танытады және күнделікті міндеттерден босатылады.

ЖОО оқыту инновациялық тұрғыдан қарастырылуы қажет. Дегенмен де, оқыту үдерісіне жаңа оқыту технологияларын енгізу көп жағдайда тиімді оқыту нәтижелерін бермейді. Егер мұғалім білім алушылардың шынайы қажеттіліктері мен қызығушылықтарын негізге алып, оқу бағдарламасына терең ойлана отырып жаңа әдістерді және құралдарды кіріктіргенде ғана оқытудың тереңдігі (тиімді оқу) жүзеге асады.

«Жапонияның Халықаралық ынтымақтастық агенттігі кәсіби дайындықты жоспарлау жөніндегі нұсқаулығында» тиімді оқытуды жоспарлауды төртке бөліп көрсетеді. Олар: қажеттілікті және оқу мақсатын анықтау, оқу жоспарын, оқу курсының дизайнын, оқу материалдарын құрастыру [23, 42 б.]. Бұл дегеніміз, тиімді оқытуды ұйымдастыру сонау оқу курсының мазмұнын қарастыру кезеңінде ойластырылуы керек.

Виггинс және Мак Тай «Кері дизайн» тұжырымдамасында тиімді оқытуды ұйымдастыруда ең алдымен күтілетін нәтижеге баса назар аударуды сұрайды [24, 76 б.]. Содан соң, оқушы күтілетін нәтижеге жеткендігінде оған қандай көрсеткіштердің дәлел бола алатындығы маңызды дейді. Нәтижелерге жету үшін, қандай оқу әрекеттері оқушының бойындағы дағдыларды жетілдіруді мүмкін етеді? Міне, осы сұрақтың шешімін дұрыс анықтаған кезде, тиімді оқытуды ұйымдастыру жүзеге асады екен.

Әдістер. «Тиімді оқытуға» қатысты еңбектерді негізге ала отырып, зерттеу тақырыбы аясында жоғары оқу орындары оқытушыларының тиімді оқытуға деген қатынасын және оны ұйымдастырудың жолдарын анықтау мақсатында сауалнама алынды.

Сауалнама «Бастауыш білім беру» саласында қызмет атқаратын оқытушылар құрамымен жүргізілді. Сауалнамаға Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінен әр түрлі педагогикалық

еңбек өтілі бар 30 оқытушы қатысты. Сауалнама 10 сұрақтан құралды.

Сауалнамада төмендегідей сұрақтар берілді:

1. Пәніңіз бойынша тиімді оқытуды ұйымдастыруда қандай оқыту факторларын басты назарға аласыз?

2. Өз тәжірибеңізде тиімді оқытуды ұйымдастыруда қандай оқыту әдістерін қолданасыз?

3. Сіз үшін «білім алушыға бағдарланған оқыту» ұғымымен байланысты 7-8 тірек сөздерді жазыңыз.

4. Сіз үшін білім алушыға бағытталған оқыту .....

5. Білім алушыға бағдарланған оқытуды тиімді ұйымдастыруда қандай қиыншылықтар себеп болады? 2-3 қиыншылықты атап өтіңіз.

6. Сабақтарда білім алушыға бағдарланған оқытуды қолдану жиілігіңізді 10 баллдық шкаламен бағалаңыз?

-Жоба, пікірталас, диалог, баяндамалар, жазбаша жұмыстар, презентациялар, өзіндік жұмыс, өз пікірін білдіру, кері байланыс, үй жұмысын тексеру, миға шабуыл, сұхбат.

7. Білім алушыға бағдарланған оқытуда қандай тапсырмаларды қолданасыз?

8. Сіздің ұйымдастыратын оқыту үдерісіне сәйкес келетін моделді таңдаңыз.

- «Сократ» моделі (Мен сабақтарда мәселе жайында пікір алмасып, талқылағанды ұнатамын. Мен студенттерден ойлануды, ойлауды, оң және қарсы дәлелдер табуды, жеке ұстанымдарын қорғауды сұраймын);

- «топтық пікірталас жетекшісі» моделі (Маған студенттермен демократиялық қарым-қатынас тән. Мен үшін ең бастысы – пікірталастың нәтижесі емес, студенттер арасында келісімге қол жеткізу және ынтымақтастық орнату. Мен өзіме делдал (посредник) рөлін беремін.);

- «менеджер» моделі (Мен студенттердің бастамашылдығын, белсенділігін, іс-әрекетін жоғары бағалаймын. Мен әрбір шешілетін мәселені талқылауға, сапалы бақылауға және түпкілікті нәтижені бағалауға тырысамын);

- «шебер» моделі (Мен студенттерім үшін

үлгімін. Студенттерім менің қарым-қатынас тәсілімді көшіреді. Менімен таң қалады);

- «генерал» моделі (Мен талапшыл оқытушымын. Сабақта тәртіп пен нақты ұйымдасқан әрекетті жақсы көремін. Студенттер оқытушыға мойынсұнып, оның тапсырмаларын орындауы керек деп санаймын);

- «тренер» моделі (Менің студенттерім бір команданың ойыншылары. Мен ұжымдық қарым-қатынас стилін жақтаймын. Мен үшін дербестік емес, студенттердің бірге жасай алатын нәрсе маңызды. Ең бастысы - түпкі нәтиже, тамаша жетістік, жеңіс);

- «гид» моделі (Мені «энциклопедия» деп атауға болады. Мен әдепті және ұстамды оқытушымын. Мен әрдайым студенттердің барлық сұрақтарына егжей-тегжейлі жауап беремін.)

Нәтижелер және талдау. 1-сұрақ бойынша респонденттердің берген жауаптарының нәтижесінде оқу жұмысына барлық білім алушылардың позитивті эмоционалдық көзқарасы, олардың қызығушылықтары, олардың сабаққа толыққанды қатысуы үшін сол оқу курсы бойынша білім, білік, дағдылар көлемінің болуы, оқу курсы бойынша әдістемелік оқу материалдарының (қосымша материалдар, тапсырмалар көшірмелері) бар болуы және т.б аталып өтіледі.

2-сұрақ бойынша респонденттердің көпшілігі кейс-стади, рөлдік ойындар, топтық жұмыс, рефлексия, миға шабуыл, білім алушыға бағытталған оқыту әдістерін көрсетеді.

3-сұрақты не себепті «Сіз үшін «білім алушыға бағдарланған оқыту» ұғымымен байланысты 7-8 тірек сөздерді жазыңыз» деп құрастырдық? Оқытушы білім алушыға бағытталған оқытуды анықтауда қандай құндылықтар бойынша жұмыс істейтінін, қандай ұғымдармен бетпе-бет келетінін түсіну.

«Білім алушыға бағытталған оқыту» ұғымын түсінудің бағдарлары ретінде қарастыруға болатын ең көп таралған жауаптар: даралық, тұлға, мотивация, даму, қызығушылық, ерекшеліктер, қабілеттер, айырмашылықтар, назар, дербестік. Әрине,

білім алушыға бағытталған оқытудың басында оқушының даралығы мен тұлғасы, студенттің бүкіл білім беру үдерісінің басты белсенді қайраткері ретінде танылуы тұр деп айтуға болады. Бір қызығы, мотивация үшінші орынды иеленді. Респонденттердің пікірінше, жеке тұлғаға бағытталған оқытудың өзі мотивацияның шарты, оқу үдерісінің жетістігі болып табылады. *Даму* сөзін респонденттер жанама түрде контекстсіз қолданды. Студенттің жеке тұлға және болашақ маман ретінде жалпы дамуы, сондай-ақ оның өзін-өзі дамытуы болжанған деп қарауға болады. Қызығушылық сөзі екі мағынаға ие. Бір жағынан, студенттердің оқыту үдерісі олар үшін құнды және тартымды ретінде мотивациялық қатынасы және мұғалімнің бұл қызығушылықты үнемі сақтау қажеттілігі туралы айтып отырмыз. Екінші жағынан, студенттердің өз мүдделерін білдіру және сабақтарда жеке міндеттерге қол жеткізу қабілеті. Респонденттер сонымен қатар бірнеше мағынада артықшылық сөзін қолданды. Контекстсіз дербес, сонымен қатар оқушының психотипіне, мінезіне, темпераментіне, оқу материалын игерулеріне сілтеме жасай отырып, оның ерекшеліктері туралы жазды. Сонымен қатар, артықшылық жеке көзқарас негізінде сабақты ұйымдастыру шарттары аясында естіледі. Мысалы, әдістеменің, шарттардың артықшылықтары. *Қабілеттерді* мағынасы жағынан артықшылықтарға жақындатуымызға болады. Өйткені білім алушылардың қабілеттері қарастырылды. Олар: шоғырлану, зейін, оқу, қабылдау қабілеті. *Дербестік* білім алушыға бағытталған оқыту негізіндегі сабақтың мақсаты, шарты ретінде қарастырылады. Аудиториялық сабақты сәтті ұйымдастыру, білім алушының өзін-өзі дамытуы *назарға* тікелей байланысты.

Біз үшін респонденттердің сирек жауаптары да үлкен қызығушылық тудырады, олардың ішінде мыналарды атап өтуге болады. Мысалы: шығармашылық, жаңалық, ләззат, сенім, ізгілендіру, білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімделу, сабақты ұйымдастырудың қиындығы.

Берілген жауаптар көп нәрсені ойлауды мәжбүр етеді. Білім алушыға бағытталған оқытуды жаңа нәрсе ретінде анықтау немесе оны шығармашылық оқыту ретінде бағалау ерекше назар аударады. Мұнда білім алушыға бағытталған оқыту белгілі бір дәрежеде дәстүрлі оқытуға қайшы келеді. Ал дәстүрлі оқыту дегеніміз не? Білім алушыға бағытталған оқыту дәстүрлі емес пе? Мұнда пікірлер екіге бөлінеді. Кейбір респонденттер үшін білім алушыға бағытталған оқыту дәстүрге әлдеқашан енген және тіпті дәстүрліге ешқашан қарсы болған емес. Осылайша білім алушыға бағытталған оқытуда олардың қажеттіліктеріне жауап беретін неғұрлым жетілдірілген оқыту құралдарын пайдалану, оқу үдерісін инновациялық тұрғыдан жүзеге асыру мүмкіндігін көруімізге болады.

4-сұраққа респонденттердің жауабы төмендегідей болды:

- білім алушылардың жеке (жеке) ерекшеліктерін ескере отырып оқыту және сабақта қолайлы оқу атмосферасын құру;
- білім алушылардың болашақ кәсіби қызметіне және қажетті құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған оқыту;
- білім алушылардың оқу үдерісіне оның белсенді және тікелей қатысушысы ретінде қатысатын, оның өзін-өзі тануына ықпал ететін оқыту;
- өзін-өзі тануды, студенттің жеке басын білдіруді жүзеге асыруға бағытталған оқыту;
- оның қайталанбас даралығын дамыту;
- өзінің «Менін» табу;
- жоғарыдағылардың барлығы.

Респонденттердің жартысына жуығы үшін жоғарыда аталғандардың барлығы білім алушыға бағытталған оқыту (43%) ұғымына сәйкес келді. Оның жауабы ретінде бұл *білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, қолайлы оқу атмосферасын құруға бағытталған оқыту* деген анықтама қосымша ұсынылды. Ал, бір респондент студенттің өзін-өзі тануына және өзін-өзі көрсетуге бағытталған оқытуды жоққа шығарып, барлық нұсқалармен келісті. Респонденттердің аз бөлігі (17%) бұл нұсқаға басымдық берді. Өкінішке орай,

респонденттердің тек 20%-ы оқытуды білім алушылардың болашақ кәсіби қызметіне бағыттау қажеттілігін түсінеді.

«Білім алушыға бағдарланған оқытуды тиімді ұйымдастыруға қандай қиыншылықтар себеп болады? 2-3 қиыншылықты атап өтіңіз» мазмұндағы 5-сұрақ бойынша берілген жауаптар негізінде 7 негізгі қиындықтарды белгілеуімізге тура келді (1-сурет).

1. Білім алушылардың психологиялық және мінез-құлық ерекшеліктері. Атап айтқанда: студенттердің ашылуға, шығармашалықты талап ететін жұмысты орындауға дайын еместігі, олардың ұялшақтығы, бастаманың болмауы, шаблондар бойынша жұмыс істеу әдегі, өзінің даралығын көрсетуден қорқу, инерттілік, стереотиптік ойлау, ақпаратты талдай және өңдей алмау, топта жұмыс істей алмауы. Оқытушылардың көпшілігі білім алушылардың кейбіреулері табиғатынан үнсіз, кейбірі немқұрайлықпен қарайтындардың қатарынан деп көрсетеді. Білім алушылардың кейбірі өзіндік ойын білдіруге ұялады, пікірталасқа белсенді қатыспайды, білім алушыға бағдарланған оқытуға қатыстыру өте қиын деп пікір білдіреді. Сонымен қатар, оқытушылар білім алушылар біз бұрын айтқан үлгі бойынша,

дәстүр бойынша оқуды қалайтынын мойындайды. Кейде білім алушылардың дәстүрлі емес (олар үшін жаңа) тәсілдермен жұмыс жасауы мүмкін.

2. Білім алушылардың пәнге деген мотивациясының төмендігі/жоқтығы, немқұрайлығы. Болашақта өзіне керекті кәсіби білім мен тәжірибе үшін емес, тек жақсы баға алу мақсатында баламалы мотивациясының болуы байқалады.

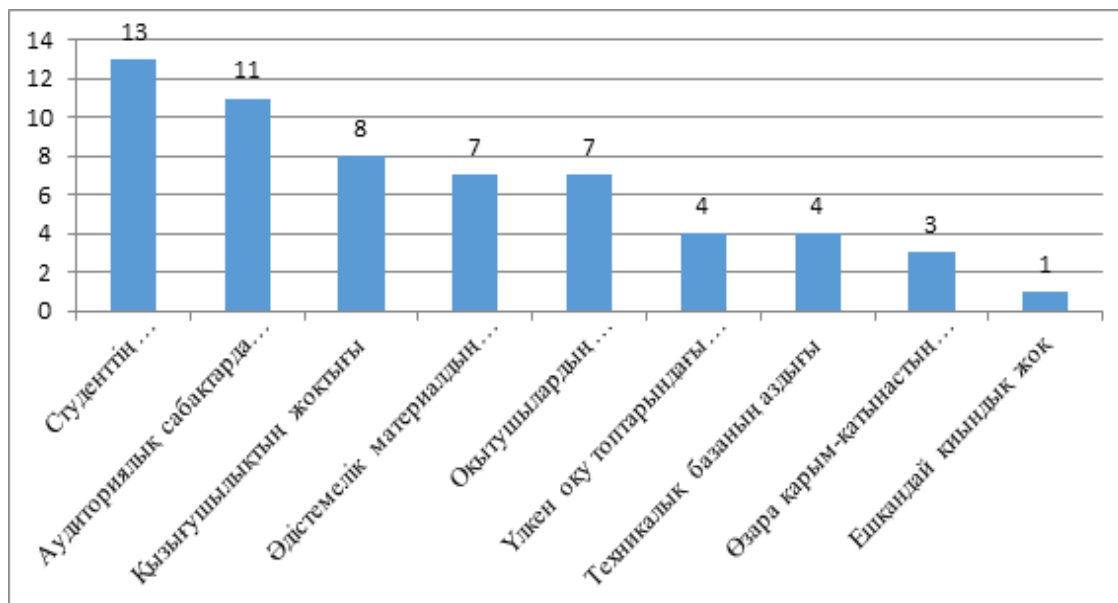
3. Жаңа дидактикалық әзірлемелердің аздығы, ескі әдістемелік материалдардың қолданылуы, жаңа оқу қызметінің тәсілдері мен формаларына қолжетімділіктің болмауы.

4. Оқытушының уақыт шығындары. Сабаққа дайындықтың күрделілігі және уақыттың жетіспеушілігі. Әр білім алушының ерекшеліктерін ескере отырып, сабаққа дайындық көпшіліктің пікірінше, айтарлықтай уақытты қажет етеді.

5. Үлкен оқу топтарымен жұмысты ұйымдастыру кезінде білім алушыға бағытталған оқытуды ұйымдастырудың қиындығы.

6. Білім алушыға бағытталған оқытуды ұйымдастыру үшін оқу орнында техникалық базаның аздығы.

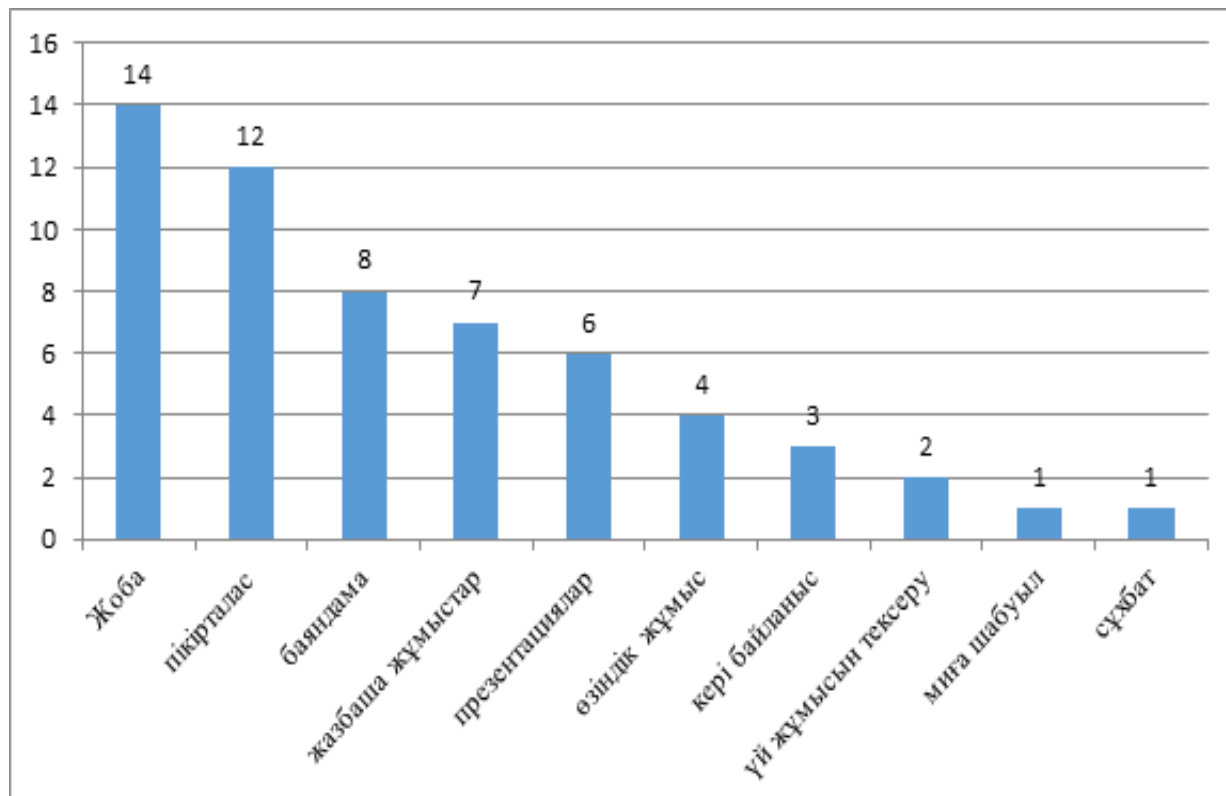
7. Тұлғааралық қатынастардың күрделілігі. Білім алушылар аудиторияда оқытушымен кері байланыс орнатқысы келмейді.

1-сурет. Аудиториялық сабақтарда білім алушыға бағытталған оқытуды жүзеге асыру кезінде кездесетін қиындықтар (оқытушылар көзімен)

Тек 1 оқытушы 30 респонденттер арасынан ешқандай қиындықтармен кездеспегенін айтып өткен.

6-сұрақ бойынша респонденттер оқыту стратегияларын қолдану жиілігін 10-баллдық шкаламен көрсетеді. Нәтижені төмендегі 2-суреттен көре аламыз.

2-сурет. Сабақтарда білім алушыға бағдарланған оқытудың қолдану жиілігі

7-сұрақ бойынша респонденттердің көпшілігі жоба тәсілін қолданатындығын атап өтті. Жобаларды дайындау білім алушылардан үлкен дербес дайындықты талап етеді. Әрине, білім алушылардың жеке қызығушылығын ескеруі керек.

Білім алушының өз бетінше жұмыс істеуі үшін оның ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті және ұйымдастырушылықтың жеткілікті деңгейі қажет. Екінші орында тікелей аудиториялық сабақта жүзеге асырылатын топтық пікірталастар тұр. Оқытушылар білім алушыларға пікірталас сұрақтарын ұсынады (кәсіби маңызды тақырыптар бойынша) және оларды дөңгелек үстел түрінде талқылауға береді. Үшінші орында баяндамалар иеленді. Жазбаша жұмыстардың арасында респонденттер эссені, эссе-пайымдау, мақала жазуды көрсетеді. Баяндамалар мен жобалармен салыстырғанда презентациялардың

аз көрсетілуі аудиторияның техникалық жабдыққа қол жетімділіктің болмауымен түсіндіре аламыз.

Сауалнаманың 8-сұрағына сәйкес респонденттер өздерінің білім алушылармен қарым-қатынасын сипаттауы қажет болатын. Білім беру үдерісінде мұғалімнің әдістемесіне білім алушылардың бейімделуін жиі байқаймыз. Білім алушыға бағытталған оқытуды жүзеге асыру мүмкіндігі, біздің ойымызша, оқытушының жеке көзқарастарымен тікелей байланысты. Бізге оқытушының кәсіби ұстаным типологиясын ұсынған М.Таленнің моделін өз сауалнамамызда қолдандық. Біздің респонденттеріміз көбінесе таңдаған моделдері: «Сократ» – 29%, «топтық пікірталас жетекшісі» моделі – 26%, «менеджер» моделі – 34%.

Нәтижелер бізге аудиториялық сабақта білім алушыға бағытталған оқытуды жүзеге

ге асырудың барлық қиындықтарына қарамастан, оқытушы студенттің жеке басын барынша ашуға, оны болашақ маман ретінде дамытуға мүмкіндік беретін педагогикалық қарым-қатынас стилін таңдайтынын анық көрсетеді. Осы модельдерде көрсетілген оқытушылардың ұстанымы қазірдің өзінде білім алушыға бағытталған оқытуды сәтті жүзеге асырудың мотивациялық негізі болып табылады.

Ешбір оқытушы «шебер», «генерал», «тренер», «гид» модельдерін таңдамады. Өйткені бұл стильдер білім алушыға бағытталған оқытуды ұйымдастыруды қиындатады.

Қорытынды. Қорыта келе, ЖОО тиімді оқытуды ұйымдастыру келген пән оқытушысы және білім алушылар үшін мол мүмкіндіктер ашады. Бұл мақалада

жоғары оқу орнының оқыту үдерісінде білім алушылардың білім, білік деңгейін дамытуға арналған тиімді оқыту стратегиялары қарастырылды. Атап өтер болсақ, біз білім алушылардың оқу нәтижелерін дамыту үшін білім алушыға бағытталған оқытуды жүзеге асыру идеясын, яғни білім алушының оқудың негізінде нені үйренгенін қалайтыныңызды анықтауды және түрлі оқыту стильдері идеясын көрсеттік. Ұсынылған талдаулар мен мысалдарда білім алушыға бағдарланған тиімді оқыту стратегияларына шолу жасалды.

Жүргізілген зерттеу Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Постдокторлық бағдарламасының қаржыландыруымен жүргізілген «Болашақ бастауыш білім педагогтерінің оқу сапасын арттырудың инновациялық аспектілері» жобасының аясында орындалды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- [1] Арсентьева М. В. Психологические факторы успешного обучения студентов в вузе // Известия ТулГУ. Технические науки. 2017. №11-2.
- [2] «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» ереже. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 12 қарашадағы № 561 бұйрығы.
- [3] Фейзулдаева С.Р. Жоғары оқу орнында пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыру арқылы бастауыш мектеп мұғалімін кәсіби даярлау. Филос. докт (PhD) дис. – Талдықорған, 2019. -163 б.
- [4] Оспанбекова М.Н. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін инновациялық технологиялар негізінде оқушылардың рефлексиясын дамытуға даярлау. Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2018. -192 б.
- [5] Жанадилова К.Б. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің метақұзыреттілігін дамыту. Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2022. -169 б.
- [6] Ахатаева Ұ.Б. Болашақ мамандарды бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік ісәрекетін дамытуға даярлау. Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2021. -173 б.
- [7] Кожамқұлова Н.С. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ІТ арқылы интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру. Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2021. -166 б.
- [8] Жияшева Ж.Ш. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқушылардың ақпараттық білім ортасын жобалауға даярлау. Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2021. -165 б.
- [9] Кенжетәева Р.О. Профессиональная подготовка будущих педагогов к критериальному оцениванию учебных достижений учащихся начальных классов. Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2021. -164 б.
- [10] Агранович Е.Н. Самоорганизация учебной деятельности студентов на основе технологии «тайм-менеджмент». Филос. докт (PhD) дис. – Алматы, 2020. -212 б.
- [11] Оразов Ш.Б. Развитие деловых качеств учащихся на уроках физической культуры. - Международная научно-практическая конференция ..., 2018
- [12] Коэнмиллер А.С., Мерилл М., Шаматов Д. Тиімді оқыту стратегиялары: қысқаша шолу. Педагогикалық диалог журналы. №1.(23). - Астана. 2018.